

TYGODNIK
WILEŃSKI

Ner 128.

Dnia 15 Grudnia 1818 roku v. s.

BIOGRAFIJA BENJAMINA FRANKLINA.

Pisana przez niego samego, a wydana przez jego synowca Wiliama Tample Franklin (z Morgenblatt).

KAŻDA nowa wiadomość, ułatwiająca poznanie sposobu myślenia i życia ludzi, takich jakimi byli *Washington* lub *Franklin*, wzbudza wielu ciekawość. Z badań nad tymi dwoma wielkimi charakterami, zawsze ten wypada wniosek, że ci mężowie obowiązków obywatela w rzadkiej wypełnili rozciągniętości, i że żaden wiek nie wystawił doskonalszych wzorów mądrości, cnoty, oraz miłości ludzi, oczyzny, i wolności.

W dziejach nowszej Europy małą znajdujemy liczbę dobrych królów i mądrych ministrów, lecz oprócz tych napróżno szukalibyśmy, owych wielkich cnót w filozofach ludziach stanu, którzy są przeznaczeni do ustalenia oświecenia i dobra narodów. W nie-

ograniczonych jedyno-władnych państwach, niema miejsca dla przyrodzonego panowania genijusza i rozumu; konstytucyjne jedynowładne rządy wskazują im miejsce i oznaczają granice, których przestąpić nie powinien: w samych tylko rzeczachpospolitych, otwarte jest ze wszech stron pole, dla talentu pojedynczych ludzi. *Washington, Franklin, Jefferson*, wznoszą się z rzędu republikańskich kolonii angielskich, do tego wysokości stopnia, na którym w starożytności byli, *Epaminondas, Solon, Aristides, Focyon, Timoleon, Trazybul*. Zawsze jednak, formy starożytne nadają tym ostatnim jakiś właściwy powab, w świetniejszey i bardziey zachwycającey postaci.

Okoliczności zawarte w pamiętnikach *Franklina*, wyświecające jego wzniesienie się z ucznia drukarskiego, aż do godności prezydenta w *Pensylwanii*, mogą dać wyobrażenie o charakterze kolonistów amerykańskich, których obywatelskie i domowe obyczaje wielce się różnią od publicznego i swobodnego sposobu życia ludów starożytnych.

Zasadą wychowania dawnych, a szczególnie *Greków*, była umysłowa i moralna piękność; korzyść i pożytek są zasadami nowego wychowania. Chociaż zniesienie niewoli bardzo drogo zostało opłacone: jest jednak zawsze dziełem owych obywateli, których

wymowa i mądrość kierowały polityką i prawodawstwem, i jest nayszlachetniejszym z wszystkich dzieł ludzkich. Widzimy także, że starożytni to, co jest *pięknością* i chwalebny, szukali i znajdowali w cnocie. *Uczciwe* (a) starannie odróżniali od *pożytecznego*, a wyraz pierwszy zawierał w znaczeniu swoim równie sławę, jak *cnotę*. W oyczyźnie *Franklina* zdają się być podniętą do wszystkiego, tak w publicznym jak i prywatnym życiu, handel i pilność w rzemiosłach i gospodarstwie. Dobrze zrozumiany zysk (zawsze jednak zysk), jest zasadą moralności; handel służy za podporę wolności; poczciwie nabyty, i troskliwie urządzony majątek ustala sławę.

Strzedz się potrzeba powstawać niesłusznie na jakikolwiek sposób życia, który gorzka potrzeba narodóm przepisuje. Słabości ich i błędów nie powinniśmy ukrywać, lecz razem potrzeba cenić szczególne przymioty cnót znakomitszych, i rzeczy, które są ludzkiej społeczności pożyteczne. Kiedy zechcemy obrać *Franklina* za wzór tego, czém filozofija pożyteczna w zupełnym swoim rozwinięciu się być może, powinna się nam ona ukazać równie godną zadziwienia jak i miłości, tam gdzie ją uy-

---

(a) *Honestum, Te kalon.*

rzymy złączoną z dobroczynnym duchem wynalazczym, z pracowitą pilnością, miłością porządku, umiarkowaniem, skromnością, sprawiedliwością, miłością oyczyzny i powszechną miłością ludzi. Bohatyrowie nowszych czasów różnią się od bohaterów starożytnych, naprzód: pochodzeniem, zawodem, i osiągnionym celem; lecz jabym się ośmielił utrzymywać, iż kto wie czyli nie pierwszym należy się większa sława, w miarę mniejszey liczby, w miarę zwyciężonych większych trudności, i winney im wdzięczności.

Pamiętniki *Franklina*, pisane w celu praktyczno-pożytecznym i dla pożytku domowego życia, wystawują uderzającą sprzeczność, między polityczną i filozoficzną ważnością życia tak pełnego chwały, i między celem prostym wyżej wskazanym, który sobie autor w pracy swojej zamierzył.

Chce on przykładem swoim wnukom pokazać, jak ubogi i w niskim stanie zrodzony człowiek, wzniesć się może do wysokiego stopnia znaczenia i dobrego bytu. Zastanawia się z przyjemnością nad latami swojej młodości, i chwyta chciwe każdą okoliczność, w któreyby mógł dobrą dać radę tym, którzy później w podobnym jak on znajdywaliby się położeniu. Delikatny i czysty rozsądek, otwartość *Rycharda* prostotą swoją uymująca, wyżej wzniesionemi

okazują się być w pamiętnikach przez szlachetne zaufanie w sobie, przez żywe wspomnienia, i przez oycowską przychylność autora dla swoich czytelników. Wartość i sława przystoją starcowi uszczęśliwionemu, który czuł się być upoważnionym do wyrzeczenia słów następujących: ... „ Gdybym „ mógł nanowo życie moje zacząć, życzył „ bym sobie też samą drogę przebiec, od „ początku do końca. Jedną chciałbym tyl „ ko dla siebie zachować korzyść, to jest, ja „ ką ma autor książki, któremu w drugim „ wydaniu wolno poprawiać omyłki pier „ wszego. Możebym niektóre niedostatki „ chciał zapęłnić, lecz jeśliby mi to mia „ ło być zabronionem, zawsze byłbym „ gotów ściśle tą samą iść drogą. “

Franklin przytacza naprzód niektóre wiadomości o ubogiej kramarskiej familii, z której pochodzi. Opowiada jak oyciec jego anglikański *nonkonformista*, z powodu prześladowań religijnych, oyczynę swoją na *Amerykę* zamienił. Tak więc państwo Zjednoczonych Stanów, przeznaczone do wysokiej potęgi i sławy, jest, jak widzimy, dziełem niezgod teologicznych! W. Brytania przesadza do nowego kraju ziarno niepodległości, z którego *Franklin*, na zburzenie tyranii przeznaczony, na świat wychodzi. Francya, i inne narody europejskie, które nie wspierają ducha prześladowań *Anglii*,

ubiegają się w pomnażaniu ludności tych kolonii, z których później kiedyś mają powstać tak niespodziewane nauki. Ten jest rzadki związek między wypadkami świata, w którym tak często dobre ze złego powstaje.

Następny rys obyczajów jest godny rozważenia. Nasi przodkowie, mówi *Franklin*, byli za czasów panowania królowej *Maryi*, protestantami. Mieli u siebie biblię angielską i aby ją ukryć, była ona przywiązywana z otwartymi kartami do małego stołeczka. Gdy dziad mój domowym swoim chciał biblię czytać, kładł obrócony stołeczek na kolanach swoich, i tak z biblii czytał. Jedno z dzieci trzymało straż przy drzwiach, dla ostrzeżenia, jeśliby duchowny sądowy sługa przychodził na wzwiady, w takim razie stołeczek stawiony był pod nogi i biblia znowu była schowana.

Kto piękność w najprostszym wyrażeniu szacować umie, temu się podoba bez wątpienia napis następny, położony przez *Franklina* na grobie swoich rodziców:

Josiah Franklin

I Abiah małżonka jego

Tu spoczywają.

Miłością i małżeństwem złączeni żyli

Lat pięćdziesiąt pięć.

Bez własnego majątku, lub jakiegokolwiek zyskowego
urzędu

Przez pracę i pilność rzemieślniczą.

I przez błogosławieństwo Boże

Zarabiali na potrzeby liczego domu

I dobre dali wychowanie trzynaściorgu dzieci i siedmiu wnukom.

Oby ten przykład zachęcił czytelnika

Do spełniania obowiązków swojego stanu,

I do zaufania opatrności.

On był nabożny i rozsądny,

Ona była skromna i cnotliwa.

Naymłodszy z ich synów

Poświęca ten kamień ich pamięci

Z miłością synowską.

Opuścimy tu przyjemne opowiadania, w których *Franklin* maluje pierwsze swoje lata młodości, błakający się sposob życia, i w których wspomina o swoich przyjaźniach i o zamieszkaniu swoim w Filadelfii. Mimo dzielney czynności w młodym wieku, nie dają się jednak dostrzegać ślady takich namiętności, które są owocem zbyt żywý i nieporządny fantazyi: przyznaje się jednak *Franklin* do niektórych uchybień, a między innemi do tego, że chciał uwieść kochankę przyjaciela swego *Ralph*, którą on mu powierzył, a któremu pożyczaniem piénieędzy wielką uczynił przysługę .... „ Uwiadomiła listownie *Ralph* o

moim postępowaniu, co było przyczyną zerwania związków przyjaźni między nami. Za powrótém do *Londynu* *Ralph* kazał mi oznajmić, że uważa za zerwane wszystkie ku mnie obowiązki, z czego wniosłem, że nie mogę się już spodziewać zwrotu pożyczonych lub wyłożonych pieniędzy. “*Franklin* zaledwie miał wtenczas lat 20. pracował u jednego z drukarzy londyńskich. Niektórych *omyłek* trudno tam było uniknąć, jak sam *Franklin* się tłómaczy. Zapomniał o *Miss Read*, którą, po obustronnych przyrzeczeniach wierności w *Filadelfii*, musiał porzucić, a z którą późniefy mimo wszelkie przeszkody, weydziefy w ślubne związki.

Wrodzoną namiętnością *Franklina* od dzieciństwa była praca, czytanie, i uczenie się. Czytanie swoje zaczął od książek następnich: *Plutarcha*, *Życia sławnych ludzi*, niektóre tomy *Spektatora* angielskiego i *Proiekt Daniela de Föe* rozsądnemu i pożytecznemu dziejopisowi przez *Robinsona Crusoe*; traktat o *rozmaitych rodzajach dobroczynności* przez *Doktora Mather*, *Allegoryczne i mistyczne podróże Jana Bunyans*, które w owym czasie u pobożney klasy ludu w wielkiej były wziętości. Wkrótce zamilował *Xenefonta* *Pamiętniki o Sokratesie*; czytał *Locka* traktat o *rozumie ludzkim*, logikę szkoły *Port-royal*, i t. d. Idąc za radą jednego z tych pism, zaprzestał używać pokarmów

mięsnych, i postanowił połowę tylko wyda-
 wać tego na swoje wyżywienie, ile dotąd
 na nie wydawał; pieniądze oszczędzone przez
 tę wstrzemięźliwość obrócił na zakupienie
 książek. Jeszcze jako czeladnik drukarski
 w *Londynie*, mając rok dwudziesty życia,
 wszedł w związki z ludźmi uczonymi, ile
 mu możność dozwalała ich poznać, i trak-
 tat sceptyczny, przez niego napisany, *owol-
 ności*, ukazał się na świat; i to należało do
omyłek . . . . . Za powrotem do *Ame-
 ryki*, oddał się życiu domowemu, zapew-
 nił sobie dostateczny majątek, poświęcał
 się wyłącznie naukom i usługom oyczy-
 znie.

Dziwnym sposobem rozwinął się wten-
 czas charakter Franklina; szczególniéy oka-
 zała się w nim sztuka kierowania ludźmi, tak,
 ażeby nie dając im tego poznać, własne uczu-
 cia, wyobrażenia i projekta, dążące zawsze
 tylko do dobra powszechnego, przekonanie
 u nich znalazły. Naprzód zaczął wydawać
 moralne kalendarze, a później gazetę, przez
 co sobie głośną zyskał wziętość: później
 znalazł inny wpływ na opinię publiczną, za-
 wiązując towarzystwo, złożone z kilkun-
 stu młodych ludzi, którzy się skojarzyli
 dla spólnych ćwiczeń w przedmiotach po-
 lityki i filozofii. Zgromadzenie to zwróciło
 wkrótce uwagę, a ponieważ wielu obywa-
 teli starało się o wejście do tegoż towa-

rzystwa, skłonił *Franklin* swoich współtowarzyszów do tego, żeby każdy z nich podobnież zawiązał stowarzyszenie, i stanął na jego czele: przez co pierwiastkowe towarzystwo przyszło do tego stopnia, że widoki swoje, plany i projekta rozszerzać mogło.

Za pomocą tego skojarzenia przywiódł *Franklin* do skutku, zaraz na początku, założenie spółnój biblioteki przez subskrypcyę. „Zarzuty (mówi *Franklin*) których przy tém zbieraniu podpisów doświadczyłem, przekonały mię wkrótce, w jak niebezpieczne wpada położenie ten, kto się ogłasza za twórcę jakiego pożytecznego projektu, dającego powody do mniemania, że on swojego twórcę choć o jeden stopień w opinii wyżej mógłby podnieść nad ten, na którym jego sąsiedzi stoją, a których pomoc do dopięcia zamiaru jest potrzebna. Cofnąłem się więc nieco, i ogłosiłem plan mój za dzieło wielu moich przyjaciół, którzy mnie go poruczyli tym osobom powierzyć, których znają za przyjaciół xiążek. Przy téj ostrożności wszystko poszło dobrze. Użyłem jey nieraz w podobnych okolicznościach, a pomyślny skutek użycia takowego środka, skłania mnie do zalecenia innym podobnéyże ostrożności: mała momentalna ofiara, na którą miłość własna naraża się, nagrodzona bywa późniéy obficie.

W saméy istocie, potomność dziwić się

będzie zręczności wielkiego męża, przez którą, jak przez dzielny jaki i niewidzialny środek, umiał władać umysłami na obu półkulach ziemi. Wyżey przytoczone zdarzenie jest małym tylko przykładem jego usiłowania, w celu przywiązania ludzi do pożytecznych zamiarów. Kto działa dobro przez innych, ten je działa podwójnie. Iako sekretarz, a późniéy jako członek powszechnego zgromadzenia *Pensylwanii*, zalecił się z początku przywiązaniem do sprawiedliwości i wolności, i szlachetnym oporem, przeciwko gwałtownym żądaniom Gubernatora, który miał z *Londynu* (od *familii Penn*, właścicielki kolonii) instrukcyje szkodliwe prawom i dobru swoich współobywateli. Familiyna własność kolonii jest bezwątpienia rzadką w systemacie kolonijalnym: jednakże zawsze jest rzeez do rozwiązania, czy w tém więcey się zawiera niedogodności, więcey niesprawiedliwości, i nasion zniszczenia, jak w wyobrażenia całego kolonijalnego systematu.

Franklin wprowadził lepszą policyą do *Filadelfii*; założył towarzystwo ogniowe, wyższą szkołę, i akademią, i zatrudniał się ieszcze wykonaniem wielu innych powszechności pożytecznych rzeczy. Wszystkie iego plany poszły szczęśliwie, nie wzbudziły żadnéy zazdrości, owszem zjednały mu w sercach w spółobywateli nieograniczoną uf-

ność i szacunek. Doktor *Bond* chciał przez zapisy założyć szpital, i bardzo mało w początkach znalazł łatwości. Przyszedł on do mnie (mówi *Franklin*) i przywitał komplementem, mówiąc: kto chce coś pożytecznego zdziałać, ten się wprzód musi do mnie udać. Ci (dodał doktor) których wzywam do podpisu pytają się: zasięgałżeś? W Pan rady u *Franklina* w téj mierze, co on o tém myśli? kiedy im odpowiadam, że nic z *Franklinem* nie mówilem, sądząc, że ta rzecz jest za granicą jego zatrudnień, nikt się nie chce podpisywać, i każdy mię tém zbywa, że się o tém namyśli. *Franklin* jał się czynnie tego projektu, i połączył plan zapisów z projektem na powszechnie zgromadzenie tak, że założenie szpitalu w *Filadelfii* z największą hojnością, tym sposobem przywiedzione zostało do skutku. Godność Edyla uważana była we wszystkich czasach i krajach jako urząd wiele znaczący. Dumni egoiści urzędnicy, a nawet i samowładcy, którzy tego środka używać chcieli, zapewniają sobie przeto trwałe i pewne znaczenie. Prace *Franklina* coraz bardziej posuwały się. Wkrótce, w r. 1751, przywiódł do skutku plan zjednoczenia kolonii, zostających pod berłem *Wielkiej Brytanii*, którego ministerium angielskie nie potwierdziło: w tymże czasie myślał *Franklin* o dobrém uzbrojeniu milicyi i o *fortyfikacyi*. Z jego pamiętników pokazuje się,

jak rozważna spokoyność mądrego człowieka jest w stanie tłumi ludzi ożywić, i do ofiar zachęcić. Już wtenczas okazała się mądra przezorność i stałość, która miała później ustalić niepodległość *Ameryki*.

Franklin do znacznego przyszedł majątku przez swoje rzemiosło drukarskie: zdał spółnikowi zatrudnienia rzemiosła, a później zupełnie zrzekł się spółki. Wielu ze swoich robotników postawił w tym stanie, że mogli na prowincyach własne zakładać drukarnie, i co raz daléy rozszerzać dobrodziejstwa sztuki drukarskiej, którey on, jako naydzielnieyszego śródka władania umysłami powszechności, w każdym używał zdarzeniu. Stawszy się panem swojego czasu, stérował pracami zgromadzenia powszechnego, na który urząd w każdym roku był wybierany, przyjmował także ważne poselstwa; w jednym z tych poselstw poświęcił część majątku, na wsparcie przedsięwzięcia angielskiego *Kanadzie*, która wtenczas przy *Francyi* zostawała... Mianowany także został *adlermanem* i dyrektorem administracyi poczt. Czytanie, uczenie się językow i nauk fizycznych, służyły mu za odpoczynek. Jeden uczoney, przysłał aparat elektryczny dla towarzystwa w *Filadelfii*. To było powodem *Franklinowi* wyprobowania podobieństwa błyskawicy piorunowéy, do iskier przez machinę ele-

ktryczną wydawanych. Zdalo mu się że znalazł objaśnienie wielu zjawień, i wnioski swoje posłał do *Europy*. *Anglicy* pogardzili z początku jego domysłami, które przeciwnie dobre znalazły przyjęcie u wielu uczonych francuzkich a między innymi u *Buffona*, i stały się przyczyną owych prob stawiania konduktora, które jednocześnie czynione były przez *Delibarda* we *Francyi*, a przez *Franklina* w *Ameryce*. Tak wielkie odkrycie ściągnęło ze wszystkich stron mnóstwo zaszczytów akademicznych, i innych oznak wdzięczności i uszanowania dla obywatela *Ameryki*. *Angielscy* także uczeni, (których dawniejszą oziębłość *Franklin* w ciichości znosił, oczekując zwycięstwa jedynie od samey prawdy) zaczęli mu z tém większą gorliwością hołdy składać. Nie zważać na doświadczoną niesprawiedliwość, jest jednym z najszcześniejszych przywilejow szlachetnych charakterów; co często także bywa środkiem (jak sam *Franklin* tego nieraz doświadczył) otrzymania tém zupełniejszego zaspokojenia.

Gdy *Franklin* przybył do *Londynu*, w charakterze pełnomocnika różnych nieukontentowanych kolonii, spotkała go niezasłużona obelga, ze strony nierozsądnego i gwałtownego ministeryum. Nie mogąc go ująć, prześladowali. Naywyższy dozór poczt, odjęty mu został, chociaż pod

jego zarządzeniem przychod się znaczny pomnożył. Pensya za poselstwo była mu odmówiona, i wplątano go nayzłośliwym sposobem w jedną sprawę. Jeden z pisarzy życia *Franklina* (*Condorcet*), wziął ztąd powód do zrobienia uwagi, jak ministeryum angielskie zdaje się bydź interessowane w utrwaleniu panującego w angielskiém prawodawstwie zawikłania, podając środki przez nieskończone umartwienia, swoich przeciwników prześladować, dręczyć i niszczyć. Nakoniec mąż ten cnotliwy powołany został do rady tajemney, gdzie w przytomności wielkiej liczby znakomitych ludzi stanu, Pan *Wedderburn*, odtąd *Lord Longborough*, jako obrońca oskarżonego urzędnika królewskiego, zamiast roztrząsania rzeczy, zaczyna mowę przeciwko *Franklinowi*, która była pełną oskarżeń i potwarzy przeciwko niemu. Z pomiędzy dwóch dla kolonii naznaczonych obrońców, jeden dla chrapliwości głosu był prawie niezrozumiały, a drugi tak słabo odpowiadał Panu *Wedderburnowi*, że ten zupełnie odniósł zwycięztwo. Wesole jego przycinki i potwary często zniewalały wszystkich członków rady do głośnego śmiechu, od którego się nawet sam prezydent *Lord Gower* nie wstrzymał; żaden z członków zgromadzenia nie utrzymał przyzwoitey powagi, oprócz *Lorda North*, który później przybył, i na-

przeciwko mnie za ławką stanął. (Doktor *Hartley* to opowiada.) *Franklin* stał przez cały czas w kącie izby niedaleko mnie; twarz jego nie okazywała najmniejszego poruszenia umysłu: postępowanie takie ministrów musiało koniecznie pomnożyć gniew i panującą niechęć kolonii; milczenie *Franklina* musiało niesprawiedliwość ich dotkliwszą, znaczenie większém, a zadosyć uczynienie świetniejszém uczynić. *Wasihgton* posiadał także podobną moc umysłu, zostawując bez odpowiedzi, przez lat 20 wielkroć wydawane paszkwile, zawierające w sobie zfałszowane, podsunione i zmyślone listy.

W pamiętnikach *Franklina*, nayprzyjemniey daje się postrzegać wewnętrzną wartość człowieka, gdyż ją chciał autor szczególniey wystawić. Z tego więc powodu zamknijemy krótkie te uwagi często wprawdzie wspominaną, lecz niedosyć dostatecznie rozszerzoną, niedosyć dobrze znajomą obyczajowej poprawy metodą, którą *Sokrates* nowego Świata do siebie zastosował, i sam wykonał; nie idąc za mędrce amerykańskim po jego wielkiej drodze polityczney, na której on w *Anglii*, na kongressie Zjednoczonych Stanów i we *Francyi* tak świetnie się ukazał.

„ W roku 1753, mając lat 24, zrobiłem śmiałe i trudne postanowienie, starać się

osiągnięcie znacznego stopnia moralney doskonałości. Chciałem prowadzić życie wolne od uchybień, a więc pozbyć się wszystkich tych błędów, do których skłonność, nałogi, i przykład mogły mię prowadzić. Ponieważ wiedziałem, a przynajmniej zdawało mi się, że wiem co jest dobrem a co złem, nie mogłem się więc przekonać, dla czego bym nie mógł pierwszego wykonywać a drugiego unikać. Wkrótce jednak znalazłem to zadanie trudniejszym, aniżeli mnie się zdawało. Kiedym całej staranności i uwagi dokładał, ażeby jednego uniknąć błędu, wpadałem w drugi; nałog korzystał z najmniejszey mojej niebaczności, a skłonność była *niekiedy silniejszą niż rozsądek*. (W ustach pospolitego człowieka wyznania takie zdawałyby się dwóznacznemi, lecz to mówi *Franklin*).

Kto stale cnotliwą drogą chce postępować, powinien naprzód wszystkie dawne porzucić nałogi, a nowych nabrać. W tym celu postąpiłem sobie, następującym sposobem.

Cnoty moralne, które w naukach obyczajowych znalazłem wyrażone, były mniey lub więcej liczne, w miarę jak je autor wściślejszym lub obszerniejszym znaczeniu wystawiał. Ze słowem np. *mierność* łączyli niektórzy wyobrażenie umiarkowania w użyciu pokarmów i napojów,

gdy inni rozciągali je, do każdego innego użycia, do skłonności, do namiętności, tak cielesnych jak i umysłowych, a nawet do chciwości i chęci sławy. Przez miłość zrozumiałości, wolałem więcej użyć nazwisk, i bardziey ograniczone nadadź im znaczenie, niż do małej liczby imion wiele przywiązać wyobrażeń. Zgromadziłem więc pod 15stą nazwiskami cnot to wszystko, co mnie w owym czasie potrzebném zdawało się, i czego życzyłem, i w niewielu słowach, które do każdego z tych imion są przyłączone, wyraziłem myśl, którą chciałem mieć w niém zawartą. Układ ten następnego był brzmienia.

1. *Mierność*. Unikay zbytku w jedzeniu, bo to umysł tępi, i zbytku w napojach, które, głowę rozpalają.

2. *Milczenie*. O tém tylko mów, co tobie samemu lub innym może być pożyteczném, a unikay próżnego szczebiotania.

3. *Porządek*. Naznacz dla każdej rzeczy właściwe miejsce; rozdziel czas twój stosownie do swoich zatrudnień.

4. *Determinacya*. Zrób postanowienie, to przywieść do skutku, co ci czynić potrzeba, i nie zostaw żadnego z twoich postanowień bez wykonania.

5. *Oszczędność*. Unikay niepotrze-

bnych wydatków, dla siebie i dla innych; strać od rozrzutności.

6. *Pilność*. Nie trać czasu, bądź zawsze czém pożyteczném zaprzątiony. Nie zatrudniay się drobnostkami.

7. *Prawość*. Nie używay wybiegów. Nie oddalay się od prawdy w myśleniu i mówieniu.

8. *Sprawiedliwość*. Nie czynń nikomu krzywdy, i każdemu to dopełniay, czego on od ciebie ma prawo oczekiwać.

9. *Umiarkowanie*. Strzeż się wszelkich ostateczności. Nie bądź zbyt czułym na spotykające ciebie pokrzywdzenia.

10. *Czystość*. Nienawidź wszelką nieczystość koło twego ciała, w twoich sukniach, i twojém mieszkaniu.

11. *Spokoność umysłu*. Nie day się zrażać drobnostkami, lub zwyczajnemi i niezbędnemi przypadkami. Ponieważ do wszystkich tych cnot przyzwyczaić się chciałem, osądziłem za rzecz przyzwoitą, uwagi mojej iednocześnie na wszystkie razem nie zwracać i przez to się nie rozrywać: lecz bardziej wprzódy nad jedną popracować; kiedy się do tey poniekąd przyzwyczailo, od niej do drugiey przechodzić, i tak stopniami kolej 13stu ukonczyć postanowiłem. A ponieważ wprawa do jedney cnoty mogła ułatwić wykonanie drugiey, uporządko-

wałem ją podług wyżej wzmienionéy kolei. *Miernosc* zajęła pierwsze miejsce, gdyż ona utrzymuje umysł w świeżości i duszę wolną: co jest naynieodzownieyszą potrzebą, chcąc ciągle czuwać nad zniszczeniem drażliwości dawnych nałogów i nowych usiłowań. Raz wzmocniwszy się w téy cncie milczenie łatwiejszém byłoby, ponieważ nie mniej szło o nabycie wiadomości, jak o zręczność w ćwiczeniu się w cncie. Przekonany będąc, że w rozmowie więcey słuchaniem niż mówieniem można nauczyć, chciałem się pozbyć nałogu, rozprawiania o drobnych rzeczach, i robienia wszędzie żartów, które mnie bardziej zalecić mogły jako powierzchownego człowieka, niż jak przyjemnego w społeczeństwie; wskazałem więc *milczeniu* drugie miejsce. *Milczenie* w towarzystwie *porządku*, który bezpośrednio za nim następował, dostarczyło mnie więcey czasu do tém dokładniejszego wykonywania zamiarów moich, i do nabywania wiadomości. Za przyzwyczajeniem się do determinacyi, wytrwałość stała się moją własnością w przyzwyczajeniu się do cnót innych. *Staranność* i *pilność* powinny mnie były pomagać do zaspokojenia długów moich, wtenczas mnie uciskających (mowa tu o sumach pieniężnych, które *Franklin* do urządzenia swey drukarni zapożyczył), i przez to mnie zdziałać niepodległym

i zdolniejszym do wykonywania *prawości* i *sprawiedliwości*, i t. d. Przekonałem się, że podług rady, którą *Pitagoras* podaje, w znajomych zdaniach swoich pod tytułem, *Złote wiersze*, codzienne ćwiczenie się w zamiarach moich bardzo byłoby pożyteczne, i następnym sposobem w tey mierze zacząłem postępować.

Sporządziłem małą książkę, której karty, tak były czerwonym atramentem przekreślone, że każda miała 6 kolumn na każdy dzień tygodnia; w górze w każdej kolumnie wyrażona była pierwsza litera, jednego z tych dni. Trzyście poprzecznych linii przerzynały kolumny, a z przodu na każdej napisane były pierwsze litery nazwiska jedney z cnot trzynastu. Kiedy wieczorém przystępowałem do zdawania przed sobą samym rachunku, i znalazło się jakie uchybienie, kładłem znak w *polu*, które utworzone było przez kolumnę dnia w tygodniu, i przez poprzeczną *linią* skażoney cnoty.

Przedsięwziąłem z kolei, każdej cnoty poświęcić tydzień troskliwej uwagi. I tak, w pierwszym tygodniu, szczególnie się oto starałem, ażebym w niczém względem *mierności* nie przewinił, inne zaś cnoty zostawiłem témczasem losowi, zważając jednak każdego wieczora na popełnianie błędy. Po upłynieniu jednego tygo-

dnia, w którym pierwsza moja linia poprzeczna żadnego nie otrzymała znaku, sądziłem się być w pierwszey cnocie dosyć umocnionym, i dosyć zabezpieczonym przeciwko wpływowi przeciwnego błędu, i ażebym uwagę moję na drugą cnotę mógł zwrócić, i starać się o to, aby dwie linije poprzeczne były wolne od znaku. Tym sposobem postępując, mogłem w 13tu tygodniach, kurs mego ćwiczenia ukończyć. i 4 razy go w roku powtórzyć. Jak ów, który swój ogród chce oczyścić, nierazem wszystkie zielsko wrywa, do czego mu na sile i środkach zbywało, lecz od jedney kwatery zaczyna i wtenczas dopiero do drugiej przystępuje, gdy pierwszą zakończy: tak i ja spodziewałem się być uczestnikiem tey ożywiającej rozkoszy, widzieć postępy w cnocie przez ciągle zmniejszanie się znaków moich na kartach, aż nakoniec po częstym powtarzaniu, szczęście moje zostałoby spełnioném, kiedy za upłynieniem trzynasto-tygodniowego kursu ćwiczenia, książeczka moja bez żadnegoby została znaku.

Xiążce tey za godło dałem następne wiersze z *tragedyi, Katon, Adyssona.*

„*Stale chcę utrzymywać, że szczęściem ludzi rządzi jakaś wyższa istota.*

(*„Ziemia ogłasza jey bytność”*)

„Cnota powinna w nim znaleźć opiekuna,
„A jey ścieżka powinna nas do szczęśliwości
prowadzić.

Z Cyclerona tę myśl położyłem.

O! vitae philosophia dux! o! virtutum indagatrix expultrixque vitiorum! unus dies bene et ex praeceptis tuis actus, peccanti immortalitati est anteponeendus.

(Filozofijo! przewodniczko życia! ty oznaczasz nam ścieżkę cnot, ty jesteś chroniciełką od błędów! Jeden dzień dobrze i podług twoich przepisów przebyty, jest więcej wart jak nieśmiertelność występna).

Nakoniec z przysłów *Salomona* umieściłem to miejsce, w którym on mówi o mądrości czyli cnotcie:

„Długie życie podaje prawą rękę, lewą bogactwa i sława; uciecha panuje na ich drogach, a pokóy oznacza ich ścieżkę.“

Ponieważ w Bogu uznaję źródło wszelkiej mądrości, osądziłem więc za rzecz przyzwoitą i potrzebną, wezwać pomocy twórcy, aby się stać uczestnikiem tej mądrości. Z tego powodu zapisałem na czele mojej książeczki, zawierającejienne ćwiczenia, następną Modlitwę.

„O najwszechmocniejsza dobroci, oycze miłosierny, łagodny sterniku moiego losu! Pozwól mnie wzmacniać się w mądro-

ści, ażebym pojął to co dla mnie jest rzetelnie pożytecznym. Umacniaj moje postanowienie postępowania za jey radami: przyym dobrotliwie usługi, które ku innym twoim dzieciom chcę wypełniać, jako jedyny środek przez który wywdzięczyc się mogę za wszystkie dobrodzieystwa, które ciągle od ciebie odbieram.

Ta *sztuka cnoty*, jak ją *Franklin* nazywa, ma swój obszerniejszy wykład, częścią w sercu każdego czytelnika, częścią w pamiętnikach życia pełnego chwały, o których tu jest mowa.

Z SPEKTATORA ANGIELSKIEGO

O obmowie i sposobach poprawienia się w tym błędzie.

— — — Absentem qui rodit amicum,
Qui non defendit alio culpante; solutos
Qui captat risus hominum, famamque dicacis,
Fingere qui non visa potest, commissa tacere
Qui nequit, hic niger est, hunc, tu Romane, caveto?
Hor. lib. 1. Sat. IV, 81.

*Kto nieprzutomnego krzywdzi przyjaciela, kto nie
broni innych słysząc ich ogadywanie, kto chce u-
chodzić za opowiadacza uszczypliwych żartów, kto
niewidziane rzeczy wymyśla, kto nakoniec powie-
rzoney rzeczy zamilczeć nie umie; ten jest czarney
duszy człowiekiem, takiego się wystrzegajcie, Rzy-
mianie.*

Jeżeliby zebrać w jedno wszystkie gorycze
życia można było, postrzeglibyśmy z łatwo-
ścią, że największa ich część pochodzi z po-
twarzy, i z fałszywych gadek, które jedni na
drugich siejemy.

Zaledwie kto się znajdzie żeby nie ule-
gał, pod jakimkolwiek względem, tey przy-
warze; chociaż wyznać należy przytym, że
czy to w złem, lub w dobrem mniemaniu
dopuszczamy sami tey słabości, jednozgod-
nie jednakże wszyscy naganiamy obmów-
ców i potwarców. W ogólności można po-
wiedzieć, że ta przywara rodzi się w nas
z nienawiści jakoweys ku rodzajowi ludz-
kiemu, z chęci nabycia szacunku własne-

go, uchodzenia za rozumnych, udawania zgłębienia cudzych tajemnic, albo z pragnienia przypodobania się w obcowaniu tym, którzy mają te nieszczęsne przywary. Kto rozgłasza czernidła, jest mniej lub więcej nienawistnym u ludzi i występny sam w sobie, w stosunku im więcej lub mniej tych pobudek poduszczających w nim się zawiera. Lecz jakiby powód nie był do rozsiewania gadek fałszywych, trzeba wiedzieć, że zarówno są krzywdzące jak szkodliwe temu, do kogo zmierzają. Potwarz (zawsze taż sama, chociaż zasada z której pochodzi byź może różna.

Ponieważ każdy jest skłonny do po-
błażania, kiedy roztrząsa swe myśli lub
czyny, i ponieważ znajdzie się bardzo ma-
ło takich, którzyby chcieli się przyznać do
tego błędu, który wszyscy potępiają, a któ-
ry mimo to wszystko bardzo jest we zwy-
czaju, przelożę te trzy prawidła, według
których niechby każdy roztrząsnął swe
serce, nim da wyrok o sobie, że nie należy
do tego rzędu ludzi.

1. Niech rozważa dobrze, czyli nie-
ma jakiego ukontentowania słyszeć mówią-
cych o przywarach swych bliźnich.

2. Czyli nie ma za nadto porywcz-
ości do uwierzenia powieściom zmierzają-
cym do oczernienia innych; i czyli nie nad-

to ma skłonności przychylenia się na złą stronę raczey, niżeli na dobrą.

3. Czyli nie nadto jest prędkim do rozgłaszania podobnych obmów i rozproszenia ich między ludźmi.

Są to stopnie rozmaite przez które ten występek wzmagą się i wzrasta aż do potwarzy i zlorzeczenia.

Co do pierwszego, ten kto znajduje ukontentowanie w słuchaniu złego o innych, przez to daje poznać, że ma prawdziwy smak w tem co jest czernieniem, a przeto że ma w sobie samym nasienie występku o którym mowa. Jeżeli się raduje słysząc złą mowę o innych, znajduje też samą uciechę w szerzeniu oney, i tym bardziey będzie skłonniejszym do czynienia tey psoty, im wyobraża sobie mocniey, że ci, z którymi obcuje doznają ztąd podobney, jak on, uciechy. Należałoby więc aby się każdy starał wygnać z umysłu swego tę występłą ciekawość, która się zawsze wzmagą i rozżarza na słyszenie sekretow, dążących do skażenia wziętości innych.

Co do drugiego, każdyby powinien roztrząsać serce swoje, dla poznania czyliby nie był za nadto łatwowiernym względem tych powieści, i czy się nie prędzey na złą, jak na dobrą stronę, nakłania.

Takowa łatwowierność bardzo jest naganną, bo pochodzi zazwyczaj ze źródła

własnego zepsucia. Jestto przysłowie Talesa, który mawiał: że *kłamstwo tyle jest oddalone od prawdy, o ile uszy od oczu*. Chciał on nauczać przez to, że nie należy z łatwością przypuszczać wiary temu, co się słyszy, a czego się nie widziało. Są dwie lub trzy reguły dość ważne, zachowywane przez braci zakonu La Trapow, które tu przytoczę tak jak się znajdują w małej książeczce, po francuzku wydanej.

Przepisuje się tam wielebnym Oycom, nie nadstawiać nigdy ucha na powieści niegodziwe i występne; obracać na dobrą stronę mowy wszelkie tego rodzaju; naostatek wnosić, że występek może pochodzić z nie-naganney chęci tego, komu go przywłaszczają, jeżeli już tak jest, że nie można to w wątpliwość obrócić. Może to bydź, że kto widzi w tem pobożność nadto przesadzoną; jednakże ten zbytek chwalebniejszym jest, niżeli mniemanie złośliwych ludzi tegoczesnych, że czyny niewinne nawet, i dobre, pochodzą ze złej zasady, albo z występney chuci.

Co do trzeciego, każdy powinien postrzegać, czy nie ma ukrytey skłonności do rozgłaszania powieści dążących do oczernienia sławy innych.

Kiedy ta choroba umysłu lub serca, o której mówię, przyszła do tego stopnia złości, zle się już dzieje z innymi sympto-

matami, i obawiać się należy, aby nie była nie, uleczoną. Nie ma potrzeby ukazywać tu w szczególe, że ta skłonność jest występna, ponieważ nie ma nikogo, ktoby jey nie potępił, chybaby już kto się pozbył wszelkiego uczucia ludzkości, i nie znał potrzeby żadnego zamileczenia w niczem. Dodam tylko to, że jakieby upodobanie człek nie miał w rozsiewaniu tych szeptów postronnych: więcej nierównie będzie miał przyjemności w przewyciężeniu pokusy skłaniającej go ku temu; i w umorzeniu w sobie wszystkich tych mniemanych sekretów kroniki obmówczej.

Teodor Narbut.

PARODYA PIESNI J. KOCHANOWSKIEGO.

Wsi nieszczęsna, w nędzy zgoła,
Któż ucisk twój kreślić zdoła?
Widząc twą biedę w te czasy
Płaczą pola, jęczą lasy.

Rolnik twej pieczy oddany,
Z rzędu ludzi wymazany,
Nie mając swego ni piędzi
Wniewoli lata swe pędzi.

Insi w śród uciech przy dworze
Na zysk mają lądy morze:

Ztąd wziętość, pyszne odzienie,
Biesiady i dobre mienie.

Znajdziesz kto bez żadney troski,
'Tylko mając liczne wioski,
Z cudzego ucisku żyje,
Cudzą pracę je i pije.

A biedny rolnik u pługą,
Tyrańskiej przemocy sługa,
Swą roczną czeladź i wszytek
Morzy głodem swój dobytek.

Nie jemu rodzą ogrody,
Ani pszczoły znoszą miody,
Ani owca runem włada,
Ani wół zagony składa.

Czy łąki, czy pole kosi,
Pan z tego korzyść odnosi.
A skoro siew zakończony,
Nowym żalem przywalony.

Tu smutne nastają hymny,
Ich jęk powtarza kąt dymny;
Rzadki tam śmiech lub wesele,
Gdzie piętna razow na ciele.

Jednak ten rod ludzi czuły,
Choć mu los Jędze zatrząły,
Co nie zna w życiu swobody,
Mnoży przemysł swej zagrody.

Ma czasem w rzeczce wężcierzę,
Czasem wędą ryby bierze;
Szczęśliwsi powietrzni ptacy
Słodzą gorycz jego pracy.

Choć niezgrabni, bez oświaty,
Czasem się weselą swaty,
Płaszac, jak satyry leśni,
Nocą smutne, brzmienne pieśni.

A uboga gospodyni
O wieczerzy pilność czyni,
Z tego co Bóg błogosławił,
Pan nie doyrzał Xiądz zostawił,

Ta mężowi usługuje,
Do życia go przywiązuje,
Dzieląc wspólne nędze, troski,
Rodząc co rok więźnie wioski.

Te niedorośle biedaki,
W kolebce jesze żebraki,
Wykną przestawać na małym,
Cnotę w życiu chować całym.

Daruy chwalco złotej pory,
Zem wielbić wioskę nieskory;
Gdybyś dziś jey los zobaczył,
Sambyś twą pieśń przeinaczył.

Teodor Narbut.

Pieśń przypisana Homerowi, którą śpiewał u drzwi bogacza, trzymając w ręku, na znak proźby, gałązkę oliwną. — Tłumaczenie.

Zaledwim się, przyczółgał przede drzwi bogacza,
Których skład powierzchowny dostatek oznacza.
Otwórzcie się na widok żebraka podwoje,
Za to wam Niebo skarby po otwiera swoje,
Radość, wdzięki, obfitość, niechay z wami będzie;
Niech Cerery dar kwitnie i dostatek wszędzie;
Niech Pani w świetnym wozie jeździ i powraca,
Zapach kadzidl ją pieści, niech złotych szwów praca
Nadobną zdoła postać. Ja roku każdego
Przyyde tu, jak jaskółka do poddasza swego.
A teraz u drzwi czekam, niedługo postoję:
Przyjęte lub wzgardzone będą proźby moje,
Pewnie wam nie dokuczę żądzą naprzykrzoną,
Odeyde sobie daley w drogę zamierzoną.

Dozwala się drukować z warunkiem dostawienia do Komitetu Cenzury siedmiu exemplarzy dla miéysc prawem przeznaczonych. Dnia 12 miesiąca Grudnia roku 1818.

August Bocu Prof. Ord, Czł. Komit. Cenz.